

Project
'Wie zaait zal oogsten'

*Lange termijn perspectief
voor nieuwe gewassen
op de nationale annex
biologisch uitgangsmateriaal*

*Edith Lammerts van Bueren
Coen ter Berg
en biologische telers*

December 2007

In Nederland vindt het meeste onderzoek voor biologische landbouw en voeding plaats in voornamelijk door het ministerie van LNV gefinancierde onderzoeksprogramma's. Aansturing hiervan gebeurt door Bioconnect, het kennisnetwerk voor de Biologische Landbouw en Voeding in Nederland (www.bioconnect.nl). Hoofduitvoerders van het onderzoek zijn de instituten van Wageningen UR en het Louis Bolk Instituut. Zij werken in de cluster Biologische Landbouw (LNV gefinancierde onderzoeksprogramma's) nauw samen. Dit rapport is binnen deze context tot stand gekomen.

De resultaten van de onderzoeksprogramma's vindt u op de website www.biokennis.nl. Vragen en/of opmerkingen over het onderzoek aan biologische landbouw en voeding kunt u mailen naar: info@biokennis.nl.

© [2007] Louis Bolk Instituut

E.T. Lammerts van Bueren, C. ter Berg en biologische telers, 2007. Project 'Wie zaait zal oogsten' – lange termijn perspectief voor nieuwe gewassen op de nationale annex biologisch uitgangsmateriaal 44.blz. Het rapport is telefonisch te bestellen bij het LBI (0343-523860) onder nummer G47 voor 7,5 euro inclusief verzendkosten. Het is ook te downloaden op de website www.louisbolk.nl

Coverfoto: Vitalis Biologische Zaden

Voorwoord

Voor u ligt het verslag van het project 'Wie zaait zal oogsten', geïnitieerd door telers en uitgevoerd onder leiding van het Louis Bolk Instituut en uitgevoerd in de periode mei-december 2007. Het project is deels gefinancierd uit het Bioconnect programma Biologisch Uitgangsmateriaal BO-04-003 en aangevuld uit de Vrije Ruimte.

Dit project kon alleen gerealiseerd worden door een nauwe samenwerking tussen diverse telers onderling en tussen telers en zaadbedrijven. We hopen dat dit project de productie en gebruik van biologisch zaad zal bevorderen!

Edith Lammerts van Bueren

Coen ter Berg

Inhoud

Samenvatting	7
1 Inleiding	9
1.1 Aanleiding	9
1.2 Doel van dit project	9
2 Werkwijze	11
2.1 Afbakening van gewassen	11
2.2 Samenstellen van de telersgroepen	11
2.3 Gesprekken met zaadbedrijven	12
2.4 Coördinatie	13
2.5 Het projectteam	13
3 Resultaten per gewas	15
3.1 Knolselderij	15
3.2 Peen	16
3.3 Rode Biet	18
3.4 Witlof	19
3.5 Chinese kool	19
3.6 Boerenkool	20
3.7 Savooie kool	20
3.8 Witte kool	20
3.9 Rode kool	21
3.10 Prei	22
3.11 Babyleaf sla	24
3.12 Kasgewassen: paprika, tomaat en komkommer	24
3.13 Samenvattende tabel vollegrondsgroenten	25
4 Internationale afstemming	27
4.1 Internationale afstemming door telers en zaadbedrijven	27
4.2 Contact over ontheffingenbeleid in Duitsland	28
4.3 Contact over ontheffingenbeleid in Engeland	29
4.4 Contact over ontheffingenbeleid in Denemarken	30
4.5 Kort overzicht ontheffingenbeleid in DK, NL, UK en D	31
5 Discussie, conclusies en aandachtspunten voor de toekomst	33
5.1 Vergroting van de betrokkenheid van biologische telers	33
5.2 Randvoorwaarden voor gebruik en productie van biologisch uitgangsmateriaal	33
5.3 Verbreding van het biologische rassenpakket	35
5.4 Verbreding van de deelname zaadbedrijven	35
5.5 Algemene conclusies en aandachtspunten voor de toekomst	36
Bijlage 1: Brief met oproep aan alle telers	39
Bijlage 2. Adressen van contactpersonen in Duitsland, Denemarken en Engeland	43

Samenvatting

Er zijn diverse belangrijke, tweejarige groentegewassen die nog niet op de nationale annex voor biologisch uitgangsmateriaal staan. De commotie die in 2006 ontstond rond het plaatsen van uien op de annex heeft duidelijk gemaakt dat er behoefte is aan een zorgvuldig afstemmingsproces tussen telers en zaadbedrijven en met relevante exportlanden.

Het doel van het project 'Wie zaait zal oogsten' was om op de korte termijn de betrokkenheid van telers bij de ontwikkeling van en de besluitvorming rond het gebruik van biologisch uitgangsmateriaal te vergroten. Daarnaast wilden de onderzoekers meer inzicht krijgen in de randvoorwaarden voor zaadbedrijven en telers om biologisch zaaizaad te (gaan) produceren dan wel te gebruiken. Het lange termijn doel is om meer zaadbedrijven te betrekken bij de productie van biologisch zaad waardoor voor meer gewassen een 100% verplichting mogelijk wordt. Binnen de beperkte tijd van dit project (mei-december 2007) is alleen aandacht besteed aan die gewassen waarvan de kans bestond om op redelijke termijn een volledig rassen pakket te verkrijgen.

Dit project heeft laten zien dat gecoördineerde en directe communicatie tussen zaadbedrijven en telers heel effectief is. Als telers aangeven wat de gewenste rassen zijn dan is een verbreding van het rassenpakket vaak bespreekbaar voor de zaadbedrijven. Voor de gewassen knolselderie, bospeen, B peen bewaar, industriepeen, rode biet, chinese kool en struikboerenkool tekenden zich duidelijke perspectieven af om op de Annex te komen in 2010 of 2011. Voor de gewassen B peen vroeg, witlof, savooie kool, witte kool, rode kool, prei en babyleaf sla zal dit doel nog meer inspanning vergen. Deels vanwege technische problemen bij de biologische vermeerdering (bijvoorbeeld bij witlof) en deels omdat leveranciers van gewenste hoofdassen (zoals Seminis, Syngenta, Vilmorin, Clause) nog niet bereid zijn om deel te nemen aan biologische vermeerdering.

De bezochte zaadbedrijven hebben allen aangegeven erg blij te zijn met dit proces van afstemming van vraag en aanbod. Voor uitbreiding van het biologische rassenpakket is niet zozeer de regelgeving als wel (de omvang van) de markt vraag leidend. Dit project heeft er mede toe geleid dat een aantal zaadbedrijven die hun biologische vermeerderingsprogramma hadden geparkeerd, dit weer hebben opgestart; De Ruiters Seeds, Nunhems Zaden, Rijk Zwaan en mogelijk ook Nickerson Zwaan. Bejo zal zijn programma nu gericht (op de wensen van de telers) gaan uitbreiden. Ook heeft het project bijgedragen aan meer betrokkenheid van telers en zaadbedrijven. Door contacten te leggen met het buitenland is een aanzet gedaan voor meer internationale afstemming. Extra inspanning vanuit de overheid en belangenorganisaties blijft echter noodzakelijk. Vooralsnog kunnen geen harde afspraken gemaakt worden over het jaar waarop bepaalde gewassen op de Annex geplaatst kunnen worden.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Uit de diverse discussies die eind 2006 volgden op het feit dat de uien op de Nationale Annex 2007 kwamen was de belangrijkste conclusie: als de biologische sector meer betrokken wil worden in de ontwikkeling van het gebruik van biologisch zaad, dan moet zij zich meer pro actief opstellen. (De Nationale Annex Biologische Uitgangsmateriaal, kortweg 'Annex' genoemd, is de lijst met (sub)gewassen waarvoor geen ontheffing wordt verleend voor het gebruik van gangbaar vermeerderd uitgangsmateriaal in de biologische landbouw).

Er zijn diverse belangrijke, tweejarige gewassen die nog niet op de annex staan en waarover afstemming tussen zaadbedrijven en telers wenselijk is om tot een zo goed mogelijk assortiment te komen. Dit afstemmingsproces moet zoveel mogelijk gebeuren in overleg met relevante exportlanden.

1.2 Doel van dit project

Het doel van dit project is als volgt:

1. Voor de korte termijn:

- het vergroten van de betrokkenheid van telers bij de ontwikkeling van en de besluitvorming rond het gebruik van biologisch uitgangsmateriaal
- inzicht krijgen in het door telers gewenste rassenpakket voor enkele hoofdgewassen die nog niet op de nationale Annex staan.
- inzicht krijgen in de randvoorwaarden voor zaadbedrijven en telers om biologisch zaaizaad te (gaan) produceren dan wel te gebruiken.

2. Voor de lange termijn een bijdrage leveren aan:

- het verbreden van het biologische rassenpakket van verschillende gewassen die nog niet op de annex staan;
- verbreding van deelname van zaadbedrijven waardoor 100% verplichting mogelijk wordt.

2 Werkwijze

2.1 Afbakening van gewassen

Binnen de beperkte tijd van dit project is alleen aandacht besteed aan die gewassen waarvan al een aantal rassen biologisch vermeerderd zijn en waarvan de kans bestaat om op redelijke termijn een volledig pakket rassen te krijgen:

- Akkerbouw/ vollegrondsgroenteteelt: bonen en erwten voor de industrie, B en C peen, rode biet, knolselderij en witlof.
- Tuinbouw open teelten: prei, bospeen, boerenkool.
- Tuinbouw bedekte teelten: tomaat, paprika en komkommer, babyleaf sla.

2.2 Samenstellen van de telersgroepen

Alle bij Skal aangesloten plantaardige biologische telers hebben een brief ontvangen vanuit het Louis Bolk Instituut (LBI) met een beschrijving van het project en een oproep zich aan te melden als informant voor een gewas(sen) of als lid van een telersgroep. Eind april is via de secretaris van de LTO Vakgroep Biologische Landbouw nogmaals een oproep gedaan om telers te motiveren zich op te geven.

Iedere telersgroep bestond minimaal uit drie deskundige telers. Deze telersgroepen hebben de opdracht gekregen om een gewenst rassenpakket voor de betreffende gewassen op te stellen. Deze groepen zijn gecoacht door de coördinatoren. Deze groepen hebben overzichten met de belangrijkste ontbrekende hoofdassen voor de betreffende gewassen samengesteld. Een belangrijk hulpmiddel daarbij waren de overzichten van ontheffingen die bij Skal zijn aangevraagd in de afgelopen drie jaar en die in het Eindrapport van de expertgroepen¹ zijn gepubliceerd. Vanuit dit overzicht van ontbrekende rassen zijn de verdere te nemen strategische stappen besproken.

¹ Edith Lammerts van Bueren en Coen ter Berg (2007) Biologisch uitgangsmateriaal voor 2007-Eindrapportage met het advies van de expertgroepen voor het ministerie van LNV. Louis Bolk Instituut, Driebergen.

Uit de oproep zijn onderstaande telersgroepen gevormd.

Groep 1: Wortelgewassen, peen, rode biet, knolselderij, koolgewassen en witlof

Piet van Andel, Adrie van Nieuwenhuyzen, Hans Rozendaal, Anton van Vilsteren, Cees van Woerden, Jan de Winter, Cees van Beek.

Groep 2: Prei

Jan van Lierop, Jan van Geffen, Hans van Eijkelenburg, Peter Keizers en J. Peters (beide laatsten zijn plantopkwekers).

Groep 3: Bedekte teelten, tomaat, paprika en komkommer

De gehele Studiegroep Bedekte Teelten heeft zich op deze gewassen gericht.

Groep 4. Babyleaf.

Gaande het project is ook aandacht besteed aan babyleaf, daar dit gewas elk jaar een discussie is bij de annexbesprekingen. De twee grootste telers; Vermeulen/Klispoel en Jonkers/Bijo) van dit product zijn hierbij betrokken geweest.

De telersgroepen zijn ondersteund door telers die zich als informant hebben gemeld.

Aanvankelijk was het ook de bedoeling aandacht te besteden aan de industriegewassen (bonen, erwten, spinazie).

We hebben echter deze teelten laten vallen omdat er zich wel informanten hebben gemeld maar geen telers die een telersgroep wilden vormen.

2.3 Gesprekken met zaadbedrijven

Per gewasgroep heeft een delegatie van de telersgroepen de betreffende zaadfirma's bezocht met de vraag of zij van de gewenste rassen biologisch zaad kunnen produceren en zo ja, op welke termijn of onder welke voorwaarden.

Bij de gesprekken met de zaadbedrijven waren naast de coördinatoren de volgende personen aanwezig:

De Ruiters Seeds   Len de Kok (product manager) en Eric Egberts (salesmanager), Maaïke Raaijmakers (Biologica) en teler Leo Verbeek

Rijk Zwaan   Jurjen Berg (veredelaar), John Coremans (verkoopmanager NL), en de telers Hans Rozendaal en Eef Maassen.

Bejo Zaden: Fred van de Crommert (projectleider biologische zaken), Perry Kuilboer (verkoopmanager NL), Bart Kuin (verkoopmanager West-Europa), Dick van der Zeijden (verkoopondersteuning), en de telers Piet van Andel en Cees van Woerden.

Nunhems Zaden   Paul Rubitschek (Hild, bio-coördinator), Katherine Dejaeghere (manager prei), Piet Bouten (vertegenwoordiger prei) en de telers Jan van Lierop en Peter Keizers (plantopkweek).

Nickerson-Zwaan   Nanne Veldhuyzen van Zanten (sales manager West Europa), Wim van der Heijden (product manager root crops), Wim Sniijders (marketing director), Maaïke Raaijmakers (Biologica) en de telers Piet van Andel en Cees van Woerden.

2.4 Coördinatie

De coördinatie is uitgevoerd door Edith Lammerts van Bueren en Coen ter Berg van het LBI. De coördinatie bestond vooral uit het faciliteren van het proces met de volgende stappen:

- Voorbereiding met de telers:
  - Het vaststellen van kansrijke gewassen;
  - Organiseren en voorzitten van de verschillende telersgroepen om tot een lijst van hoofdassen te komen en de gesprekken met de zaadbedrijven voor te bereiden.
- Bezoek aan de zaadbedrijven
  - Zaadfirma's benaderen om hun bereidwilligheid te toetsen om voor de biologische sector te vermeerderen of hun assortiment uit te breiden;
  - Organiseren en voorzitten van het gesprek met de betreffende zaadfirma's;
- Indien van toepassing, afstemming met afnemers.
- Inventariseren van het rassengebruik in belangrijke exportlanden binnen de EU.
- Afstemming met Plantum NL en Biologica.
- Communicatie verzorgen met de telers.
- Verslag maken met resultaten en aanbevelingen.

2.5 Het projectteam

Het projectteam bestond uit de projectleiders, de belangrijkste uitvoerenden, en vertegenwoordigers vanuit de sector die de uitvoerders tussentijds van advies hebben gediend.

Projectleiders:

Edith Lammerts van Bueren en Coen ter Berg, Louis Bolk Instituut

Belangrijkste uitvoerende telers:

Zie onder 2.2 en 2.3.

Vertegenwoordigers vanuit de sector:

Douwe Monsma, Productwerkgroep (PWG) Open Teelten

Thieu Verdonschot, teler, lid BD-EKO studieclub

Jan de Winter, teler, lid BD-EKO studieclub

Hans Rozendaal, teler, lid Expertgroep Annex Open teelten

Leo Verbeek, teler, lid Expertgroep bedekte teelten en lid PWG glasgroenten

Ronald Driessen, Rijk Zwaan en voorzitter Themawerkgroep (TWG) Uitgangsmateriaal

Anke van den Hurk, Plantum NL en lid TWG uitgangsmateriaal

Maaïke Raaijmakers, Biologica en secretaris TWG uitgangsmateriaal

3 Resultaten per gewas

De resultaten van de voorbereidende gesprekken in de telersgroepen en van de gesprekken met de zaadbedrijven zullen in deze paragraaf per gewas besproken worden. Het gaat daarbij om het benoemen van de nog ontbrekende rassen en de mogelijkheden van de betreffende zaadbedrijven om aan de wensen van de telers tegemoet te komen. Een samenvattende tabel voor de vollegrondsgroentengewassen met de gewenste rassen en de perspectieven is te vinden op pagina 26 (paragraaf 3.13).

3.1 Knolselderij

Hoofdrassen op basis van de ontheffingsverzoeken zijn:

1. Briljant	Bejo
2. Rowena	Bejo
3. Diamant	Bejo
4. President	Rijk Zwaan
5. Prinz	Nunhems/Hild

Van deze hoofdrassen is nu alleen Prinz biologisch beschikbaar. President was in 2005 biologisch beschikbaar maar Rijk Zwaan heeft daarna de biologische vermeerdering ervan niet doorgezet omdat knolselderie niet op de annex stond en er geen garantie van afname was. Van Briljant en Rowena is wel biologisch zaad vermeerderd in Amerika, maar het is in 2007 niet gelukt om dit naar Nederland te exporteren vanwege gebrek aan harmonisatie van regelgeving (hetgeen inmiddels opgelost is).

In aanvulling op bovenstaande rassen hebben telers de volgende wensen:

6. Ilona	Bejo
7. Cisko,	Rijk Zwaan
8. Monarch	Nunhems

Voor Bejo Zaden is knolselderij in Nederland maar ook in het buitenland een kleine markt. De wensen in het buitenland tellen dus sterk mee bij het bepalen van het biologische assortiment. Bejo heeft Diamant (kortloof type, voor het buitenland) en Rowena in bioproductie staan en deze komen in 2009 beschikbaar. Bejo neemt de vraag naar Briljant in overweging maar dit ras zal dan pas in 2010/11 beschikbaar zijn. Ilona zal niet in bio-vermeerdering worden genomen.

Voor Rijk Zwaan (RZ) geldt ook dat knolselderij een gewas is met beperkt areaal, en dat met name de afzet in Duitsland van belang is. De vraag van RZ is dus of Duitsland interesse heeft in biologisch zaad. Cisko heeft niet fijn genoeg loofinplant voor verse levering en groeit te veel in de grond, maar is wel goed voor industrietelers. President is sterker dan Cisko voor septoria. Rijk Zwaan zal inventariseren hoe groot het verkoop potentieel is en zal daarna een besluit nemen of men knolselderij biologisch zal gaan produceren.

Nunhems Zaden geeft aan dat knolselderie technisch niet zo moeilijk biologisch te vermeerderen is; er is al biologisch zaad beschikbaar als normaal zaad. Probleem zit in het leveren van voorgekiemd zaad. Elke partij zaad moet anders behandeld worden, alleen bepaalde partijen zijn geschikt voor pillen. Eenmaal voorgekiemd is het zaad niet lang houdbaar, daarom is de levering alleen mogelijk als de planning 2-3 maanden tevoren gebeurt. Maar vaak genoeg lukt het voorkiemen niet goed, zeker als de hoeveelheden voor biologisch zaad gering zijn. Voor 2008 is naast Prinz ook biologisch zaad van Monarch geproduceerd in de hoop dat de kwaliteit goed genoeg is om voorgekiemd zaad te leveren.

Conclusie: er is perspectief om knolselderij in 2010 op de annex te krijgen.

3.2 Peen

We hebben voor peen onderscheid gemaakt in de segmenten: bospeen, waspeen, B peen vroeg, B peen bewaar en industriepeen. Omdat voor ieder segment een goed rassenassortiment nodig is, is de vraag: voor welk segment liggen er goede kansen om op termijn een compleet biologisch vermeerderd pakket te krijgen.

Bospeen

Hoofdras op basis van de ontheffingen is

1. Mokum van Bejo

Bejo Zaden heeft Mokum in productie staan, maar de zaadteelt mislukt vaak door nachtvorst. Dit ras staat nu in Nieuw Zeeland, de USA, Frankrijk en Italië om het risico te spreiden.

De verwachting is dat op zijn vroegst in 2010 voldoende biologisch zaad van Mokum beschikbaar zal zijn.

Conclusie bospeen: er is perspectief om bospeen in 2010 op de annex te krijgen.

B peen vroeg

De hoofdrassen die nu in de biologische teelt gebruikt worden zijn:

1. Laguna	Nunhems
2. Natalja	Syngenta
3. Yukon	Syngenta
4. Namur	Bejo
5. Napoli	Bejo

Bejo: Er is al biologisch zaad is al te koop van Namur en Napoli.

Nunhems: het is niet eenvoudig peenzaad biologisch te vermeerderen wegens ziekteproblemen. Zij hebben al een poging gedaan Laguna biologisch te vermeerderen. Het is nog onzeker wat het resultaat is. Het zal lastig blijven elk jaar voldoende zaad van goede kwaliteit te hebben. Het is verder mede afhankelijk van hoe de internationale markt

zich ontwikkelt of er voor grotere volume geproduceerd kan worden om zodoende de risico's van tekorten op te vangen. Afhankelijk van slagen is er een kleine hoeveelheid Laguna voor 2008 en meer voor 2009 beschikbaar. Syngenta: produceert geen biologisch zaad en is ook niet van plan de productie op te starten. Dit is een knelpunt omdat Yukon en Natalja momenteel hoofdassen zijn die volgens de telers niet in alle gevallen uitwisselbaar zijn met de rassen waarvan wel biologisch zaad beschikbaar is.

Conclusie B peen vroeg: Er is voorlopig geen perspectief voor het plaatsen van B peen/vroeg op de Annex. Rassen met vergelijkbare eigenschappen als Yukon en Natalja zijn noodzakelijk.

B peen bewaar

De hoofdassen zijn:

1. Nerac Bejo
2. Nectar Bejo
3. Narbonne Bejo

Van deze rassen is alleen Nectar biologisch beschikbaar.

Voor de teelt van B- peen is Nerac (95% geteeld oppervlak) essentieel.

De telers willen Nerac biologisch vermeerderd afnemen tegen een meerprijs van maximaal 15% t.o.v. van de prijs van NCB zaad.

Bejo: Het bio-aandeel peen in Denemarken en Engeland groeit enorm (300% in 2007). Daar zijn de hoofdassen: Napoli en Miami. Nerac wordt in Nederland het meeste gevraagd omdat dit ras het meest betrouwbaar is en gevraagd wordt door afnemers. Dit geldt ook in Noord-Duitsland en Denemarken. Bejo constateert dat Nerac lastig biologisch te vermeerderen is en dat het ook een probleem is om voldoende (Franse) biologische telers te vinden die de biologische zaadteelt willen en kunnen doen. Nerac staat nu in productie maar is op zijn vroegst in 2009 beschikbaar. Het prijsverschil tussen NCB zaad en biologisch peenzaad is inmiddels 60%, minder is voor Bejo niet haalbaar.

Conclusie B peen bewaar: er is perspectief om dit segment in 2010 op de annex te krijgen.

Aanbeveling: Telers adviseren Bejo om Nerac (wanneer biologisch zaad beschikbaar wordt) op de database te zetten en zo het aanvragen van ontheffing voor NCB-zaad te voorkomen.

Industriepeen

De gewenste hoofdassen zijn:

1. Kamaran Bejo
2. Karotan Rijk Zwaan
3. Bergen Bejo
4. Nappa Bejo

Voor de industrieteelt zijn vooral Karotan en Kamaran nodig.

Het belang van de industriepeenteelt in Nederland is gedaald, want er is teveel risico op een te hoog nitraat gehalte en prijs-product verhouding is niet gunstig. De teelt voor de verwerking van peen tot sap is grotendeels naar Duitsland verplaatst. Met name Kamaran is geschikt voor de sapverwerking. Dit ras is dus ook voor het buitenland van belang.

Bejo: Kamaran en Komarno staan in productie en komen in 2010 beschikbaar. Nappa wordt in overweging genomen en is op zijn vroegst in 2010/11 beschikbaar.

Rijk Zwaan: Karotan (goed voor de drogerij) was biologisch beschikbaar, maar gangbaar zaad van Treffort werd als ontsnapping gebruikt. Marktpotentieel zal worden onderzocht door Rijk zwaan worden onderzocht waarna men een besluit zal nemen.

Conclusie industriepeen: Als Kamaran en Karotan biologisch beschikbaar komen, is er perspectief voor het plaatsen van industriepeen op de annex.

3.3 Rode Biet

De nog ontbrekende hoofdassen op basis van de ontheffingsverzoeken zijn:

1. Pablo   Bejo
2. Akela   Rijk Zwaan
3. Rhonda   Bejo

Rassen waarvan reeds biologisch zaad beschikbaar is zijn:

Alvro Mono/Vitalis, Boro/Bejo, Rode Kogel/De Bolster en Vitalis. Alvro Mono is het hoofd ras voor de kasteelt. Op basis van dit ras staat rode biet voor de kasteelt op de annex. Circa 50% van het biologische vollegronds areaal wordt al met biologisch zaad van Boro en Rode Kogel geteeld.

De telers willen graag Pablo omdat dit een van de weinig geschikte rassen is voor het bossen en voor potjes voeding. Daarnaast wordt Akela gevraagd voor de verse markt.

Rijk Zwaan: Marktpotentieel voor Akela zal worden onderzocht waarna men een besluit zal nemen.

Bejo Zaden: Pablo en Rhonda zullen in overweging genomen worden, maar het biologisch zaad zal dan pas in 2010/11 beschikbaar zijn.

Conclusie: Als naast Boro ook Pablo en Akela biologisch beschikbaar komen kan rode biet in 2010 of 2011 op de Annex.

Aanbeveling: Voor de telers is het belangrijk dat de prijs van Pablo zaad gelijk blijft aan de prijs van het biologische zaad van Boro.

3.4 Witlof

Er is een enkel ras biologisch beschikbaar, maar de ontbrekende en gewenste hoofdassen zijn:

1. Focus	Nunhems
2. Vintor	Nunhems
3. Platine	Vilmorin
4. Yellow Star	Vilmorin
5. Octaaf	Bejo

Focus en Vintor zijn de meest geteelde rassen; 2/3 van het oppervlak van ca 100 ha.

Tot nu toe heeft Nunhems nog niet overwogen biologisch witlof zaad te produceren, omdat er geen vraag naar was.

Dus is er ook nog geen ervaring in biologische zaadproductie van dit gewas. Ook hier speelt het technische probleem van vermeerderen. Vintor is nog moeilijker (gangbaar is slechts 10-15% zaad bruikbaar) dan Focus. Voor Nunhems/Hild is het feit dat telers vragen om biologisch zaad een belangrijk signaal en ze zijn bereid een aantal experimenten aan te leggen om te zien wat de technische mogelijkheden zijn.

Bejo: Octaaf zal niet in biologische productie worden genomen wegens te beperkt areaal.

Vilmorin: Onduidelijk of Vilmorin biologische vermeerdering zal starten.

Conclusie: Omdat er meerdere rassen voor meerdere segmenten nodig zijn en deze ook van firma's komen waarvan niet zeker is dat ze biologisch gaan vermeerderen, verwacht de telersgroep niet dat dit gewas op afzienbare termijn op de annex kan komen.

3.5 Chinese kool

De gewenste hoofdassen zijn:

1. Manoko	Bejo
2. Bilko	Bejo
3. Mirako	Bejo

Bilko is al biologisch beschikbaar. De telers geven aan dat Bilko en Manoko beide nodig zijn voor Chinese kool op de Annex kan. Daarnaast is een tweede aanbieder nodig.

Bejo: Bilko, Niko (voor het buitenland) en Kaboko staan in productie. Bilko wordt al 100% bio gebruikt (er wordt geen NCB zaad verkocht). Manoko en Mirako worden niet door Bejo in overweging genomen; Bejo hoopt dat de telers de rassen Niko en Kaboko willen gebruiken want deze zijn volgens Bejo net zo goed als Manoko.

Conclusie: Zolang er maar 1 aanbieder is, kan dit gewas niet op de annex.

Aanbeveling: Telers zullen de rassen Niko en Kaboko moeten testen. Als er geen NCB zaad meer verkrijgbaar is van de hoofdassen, zal het gebruik van biologisch zaad naar verwachting toenemen omdat de kwaliteit van de rassen belangrijker is dan de prijs van het zaad bij dit gewas.

3.6 Boerenkool

De gewenste hoofdassen zijn:

1. Starbor   Bejo
2. Reflex   Bejo
3. Winnetou   Syngenta

Ripbor van Bejo is al biologisch beschikbaar. Voor maaiboerenkool wordt Starbor gebruikt en voor winterharde stronkboerenkool Reflex en Winnetou. Starbor en Reflex van Bejo voldoen goed.

Bejo: Reflex en nieuw ras onder nummer komen in 2010 beschikbaar. Starbor wordt niet vermeerderd.

Conclusie: telers adviseren Bejo om Reflex op de database te zetten en zo het aanvragen van ontheffing voor NCB-zaad te voorkomen.

3.7 Savoie kool

De gewenste en ontbrekende hoofdassen zijn:

1. Alaska   Syngenta
2. Siberia   Syngenta
3. Barbosa   Bejo
4. Firenze   Bejo
5. Medee   Clause
6. Wirosa   Bejo

Famosa en Cantasa van Bejo zijn biologisch beschikbaar maar dit zijn geen hoofdassen.

Bejo Zaden: Barbosa en Wirosa worden in overweging genomen maar zijn pas in 2010/11 beschikbaar. Firenze wordt niet in biologische vermeerdering genomen.

Conclusie: Vanwege de voorlopige afhankelijkheid van hoofdassen van Syngenta is dit gewas op korte termijn niet kansrijk. Mogelijk is er op termijn een opening voor het segment zomer en herfst savoie kool zonder de rassen van Syngenta als andere aanbieders met geschikte rassen komen.

3.8 Witte kool

Onderscheid wordt gemaakt in de segmenten: vroeg, bewaar kilokool en industrie kool.

Rivera van Bejo is het belangrijkste ras in het bewaarsegment (50% van het oppervlak) en wordt al biologisch vermeerderd en gebruikt. De prijs van biologisch zaad is bij dit gewas geen issue.

Uit de ontheffingsverzoeken blijkt, dat er een groot aantal witte kool rassen wordt geteeld.

De telers vragen onder andere om de volgende rassen van Bejo: Colmar, Reaction, Slawdena, Bingo en Impala.

Bejo: Slawdena is te tripsgevoelig, en zal niet biologisch vermeerderd worden. Ook Bingo en Colmar zullen niet biologisch vermeerderd worden. Impala, Drago en Candela zijn al biologisch beschikbaar. Bejo neemt de vermeerdering van Reaction in overweging. Biologisch zaad daarvan zal dan eventueel in 2010 of 2011 beschikbaar zijn.

Nickerson-Zwaan: De rassen Castello en Gilson worden gevraagd door telers en worden in overweging genomen. Biologisch zaad is dan op zijn vroegst in 2010 of 2011 beschikbaar.

Rijk Zwaan: Kalorama is al een paar jaar biologisch beschikbaar, maar niet in alle jaren omdat er moeilijk biologisch zaad van te produceren is. Dit ras is nu niet in biologische productie; er wordt onderzocht of dit mogelijk is. In principe is dit ras in de kas te vermeerderen omdat er een beperkt aantal koolplanten nodig zijn voor een goede hoeveelheid zaad (hetgeen niet mogelijk is bij peen en rode biet omdat daar de hoeveelheden planten voor het benodigde zaad te groot zijn). Xantomonas blijft een ernstig probleem als zaadoverdraagbare ziekte.

Conclusie: De behoefte aan een breed pakket aan rassen van verschillende firma's voor de witte kool maakt dit gewas een lastige kandidaat voor de Annex.

- Op dit moment is er nog geen overzicht van het gewenste rassenpakket.
- Voor de deelname van Nickerson Zwaan is duidelijkheid over de acceptatie van protoplastfusie noodzakelijk.

Aanbeveling: Met grootste witte kooltelers een traject afgesproken moeten worden met de volgende vragen: - wat willen ze, - wat moet er nog komen.

3.9 Rode kool

Onderscheid wordt gemaakt in vroege, bewaar en industrie. De belangrijkste gewenste rassen zijn:

Vroeg

Integro	Bejo
Primero	Bejo

Bewaar

Roderick	Nickerson
Roxy	Semenis (grootste ras, 80% areaal)

Industrie

Roxy	Semenis
Rodon	Nickerson Zwaan
Rovite	Nickerson Zwaan

Integro, Buscaro (vervanger van Autoro) en Subaro van Bejo zijn biologisch beschikbaar, maar de hoofdrassen zijn van Semenis (Roxy) en Nickerson (Roderick).

Bejo: van Primero is al biologisch zaad ingepland voor 2009. Ook een nieuw nummer wordt biologisch vermeerderd en kan Roxy vervangen. Er zal geen biologisch zaad van Lectro, Autoro en Huzaro komen.

Nickerson-Zwaan: Roderik, Rodon en Rovite worden gewenst door telers en zullen in overweging genomen worden en zijn op zijn vroegst in 2010/11 beschikbaar. Voor de deelname van Nickerson Zwaan is ook hier duidelijkheid over de acceptatie van protoplastfusie noodzakelijk.

Conclusie: Er is nadere afstemming met kooitellers gewenst, maar er lijkt enig perspectief te zijn voor rode kool op de annex in 2010/11.

3.10 Prei

Prei is een belangrijk gewas waar een aparte bijeenkomst voor is belegd met preitellers en plantopkwekers. Men schat dat het totale areaal prei in Europa zo'n 500 ha is, waarvan 70-80 ha in Nederland. Peter Keijzer kweekt voor zo'n 150 ha op (deels voor het buitenland). Tegenwoordig kan men voor de grote markten niet meer om hybriderassen heen (vanwege de gevraagde uniformiteit en de hoge opbrengst. Nunhems is de belangrijkste leverancier van F1-preirassen die in de biologische sector worden gebruikt. Daarnaast betreft het rassen Semen en Syngenta. Bejo gaat zich ook meer toeleggen op prei. De preimarkt is grofweg te verdelen in een markt voor korte schachten en veel groen (UK), en voor lange schachten en veel wit (NL, D). De markt in UK is steeds meer pre-pack. Jan van Lierop schetst dat hij eigenlijk jaarrond bioprei uit biologisch zaad wil kunnen aanbieden. Hij voorziet problemen in de markt als hij alleen zomerprei 100% bio kan aanleveren en vervolgens voor de latere prei niet.

Belangrijkste rassen voor bio uit assortiment Nunhems:

- Shelton: late zomer/herfst, lange schacht, kan nog 10 jaar mee. (is beperkt bio leverbaar)
- Kenton: grootste winteras (is beperkt bio leverbaar), de Pseudomonas gevoeligheid levert te grote problemen in de biologische opkweek. Er komen op termijn resistente rassen.
- Ashton: herfstras, wordt nu vervangen, dus wachten op die vervanger om die bio te laten vermeerderen.
- Roxton: middellange schacht, heel vroeg/zomer, moet vervangen worden en er komt een nieuwe aan (Megaton).

Daarnaast van belang:

- Striker (Bejo), zomer/vroege herfst, lange schacht, is kwalitatief wat minder dan Nunhems ras, maar minder schotgevoelig en minder snel vatbaar voor roest. Striker wordt meestal gelijk geplant met Roxton.
  - Artemis, Levis, Antilope (S&G) voor de korte schacht.
- Bejo komt met nieuw ras dat nog niet bekend is bij de telers.

Problemen bij telers en opkwekers:

Prijs: Voor Peter Keizers is de meerprijs het grootste struikelblok, want hij loopt het meeste risico. Als de prijs 2x zoveel is als gangbaar dan heeft hij een meerkosten van 45.000 – 90.000 euro. Voor de telers komt er slechts 0,015 ct/plant erbij, maar dit is dus 1.5ct bij 160.000pl/ha en dus € 2400,00/ha extra aan kosten bij verkoop aan versmarkt en bij 120.000pl/ha is dit € 1800,00/ha extra als er voor de industrie geteeld wordt.

Heffingen: bij NAK, PT en Skal: veel van deze heffingen gaan over een % van de prijs van plantgoed, dus als die omhoog gaat, gaat ook heffing toenemen, terwijl er niet meer voor gedaan wordt. Graag in gesprek brengen!

Ziektes: met name Pseudomonas als risicofactor in opkweek in vergelijking met gangbaar.

Hoeveelheden: vanwege risico en meerkosten in de opkweek, zou er op tijd besteld moeten worden zodat de opkweker weet hoeveel hij zou moeten afleveren.

Perspectieven vanuit zaadbedrijven:

Bejo Zaden: Striker is al in gepland voor biologische vermeerdering en zal op zijn vroegst beschikbaar zijn in 2010, en een nieuw ras Catcher komt in 2009 beschikbaar.

Nunhems heeft de ervaring dat preihybriden gangbaar al zeer moeilijk te vermeerderen zijn (bv Kenton), laat staan bio. Vanwege de problemen rond biologische zaadproductie liggen de risico's van zaadteelt bij Nunhem/Hild en niet bij de zaadteler, zoals gangbaar wel gebruikelijk is. Vanuit Nunhems wordt Megaton het nieuwe ras, daar is nog niet voldoende zaad van beschikbaar om ook bio uit te proberen. Wordt een vervanger van Roxton, en is korter, harder van schacht, sterk tegen schot.

De voorlopige conclusie van Nunhems/Hild is dat zij Roxton, Shelton, Ashton en Kenton in biologische productie hebben. Maar biologische zaadproductie van prei is nog te moeilijk en dus te risicovol is om te kunnen garanderen dat er jaarlijks voldoende biologisch zaad beschikbaar komt, en vervolgens de prijsverhoging (5x zoveel?) die het met zich meebrengt.

Conclusie voor de zomer/vroege herfstteelt: Striker (lang), Shelton (lang), Roxton (middellang) komen biologisch beschikbaar. Dit segment zou wat de telers betreft relatief het makkelijkst te realiseren zijn, maar de termijn voor de Annex is nog niet te voorspellen.

Conclusie voor industrieteelt: winterteelt te leveren in april/mei: Ashton, Kenton, Artemis nodig en slechts deels biologisch beschikbaar. Knelpunt is dat de meerprijs van biologisch zaad niet te verhalen is op de industrie. Bovendien vormt pseudomonas-gevoeligheid een te groot risico in opkweek. Dus wordt dit segment voorlopig niet beschouwd als meest perspectiefvol.

3.11 Babyleaf sla

Het betreffen gewassen die deels al op de annex staan zoals sla en andijvie, maar niet de rassen bevatten die voor babyleaf slateelt geschikt zijn. Ook is soms de hoeveelheid beschikbaar biologisch zaad niet voldoende. Rassen wisselen bovendien snel. Met name enkele rassen van Rijk Zwaan en Nunhems worden gevraagd. Babyleaf wordt slechts door een tweetal telers (Vermeulen/Klispoel en Jonkers/Bijo) geteeld maar de hoeveelheden zijn groot en zou dus met goede afstemming met de betreffende zaadbedrijven tot een positief resultaat moeten kunnen leiden.

Zowel Nunhems als Rijk Zwaan zien mogelijkheden in een meer planmatige aanpak met directe afspraken tussen telers met zaadbedrijven. Voor babyleaf een andere kiemkracht percentages geldt en dus mogelijk goedkoper zaad geleverd kan worden.

Conclusie voor babyleaf: Door wisselende diversiteit is het lastig in te schatten, maar op termijn zouden enkele vaste soorten (bv Red Chard) op de annex kunnen.

3.12 Kasgewassen: paprika, tomaat en komkommer

Tabel rassen die in 2006 door de biologische glastuinders zijn geteeld.

	Tomaat	Paprika	Komkommer
Rijk Zwaan	Mecano bio Cedrico bio Amoroso Aromata bio Vienna bio	Boogie bio	Aviance bio Armada bio
Ruiter Seeds	Anjoli	Derby	
Western Seeds	Durinth bio		
Vitalis	Sunstream bio Aranca bio	Fiesta bio Ferrari bio	Phoenix bio
Know-you	Santa		
Zeraim	Rubino		
?	Roterno		
Asgrow France		Ramiro	
?		Fiero	

De afgelopen jaren zijn een aantal subgroepen van tomaat, komkommer en paprika op de annex gekomen. Onderstaande tabel geeft een overzicht van welke rassen er in 2006 gebruikt zijn en welke daarvan biologisch beschikbaar waren.

Vanuit de telers zijn de conclusies:

Met de biologisch vermeerderde rassen van de subgroepen tomaat, paprika en komkommer die op de annex staan kunnen de meeste tuinders uit de voeten.

Met de zaadfirma's Enza/Vitalis en RijkZwaan is een goede communicatie over rassenkeuze en mogelijke biologische vermeerdering. Deze communicatie is noodzakelijk om in te kunnen spelen op de markt en te kunnen beschikken over nieuwe rassen.

Bij andere zaadfirma's is deze communicatie nog niet voldoende.

De Ruiter Seeds heeft een aantal rassen van paprika en komkommer die als hoofdassen nodig zijn. Zij hebben vooral rassen die gewenst zijn bij telers die minder stoken.

Om flexibel in te kunnen spelen op de marktvraag moet er een regeling komen die tijdelijke ontheffing mogelijk maakt voor nieuwe rassen (een zogenaamde flexibiliseringsregeling). Dit is inmiddels gerealiseerd, zie Expertgroepenverslag 2007.

De Ruiter Seeds (DRS): heeft besloten alsnog de biologische vermeerdering op te pakken waar het rassen betreffen met een duidelijke vraag vanuit de markt. Communicatie tussen de telers en DRS is dus erg belangrijk. DRS gaat komend seizoen 4 komkommerrassen vermeerderen. Deze zijn eind 2008 beschikbaar. Het zijn: Shakira, Sacha, Premium en Anouk.

Wat betreft Tomaat, Paprika en Aubergine ondernemen ze nog niets totdat er een duidelijke vraag uit de markt komt. De grootte van de vraag naar specifieke rassen en het te verwachten marktaandeel van dat ras zal bepalen of ze ook voor deze gewassen gaan vermeerderen. Onderstam van tomaat zal niet vermeerderd worden, zolang de knelpunten in de regels rond middelen nog niet zijn opgelost.

Rijk Zwaan (RZ): Rasontwikkeling gaat soms sneller dan je bio kan vermeerderen. 1e teelt van komkommer is 3 jaar geen probleem geweest, nu moet de 1e teelt opeens meeldauw vrij zijn. Carambole is te vatbaar, Aviance heeft zijn langste tijd gehad. Shakira scoort hoog in resistentie (niet voor 1e planting wel voor 2e en 3e). Programma van RZ is groot, maar rassen moeten eerst in bioteelt uitgeteeld worden. Vanuit RZ lijkt nr 148 een veelbelovende vervanger van Aviance, maar nog te vroeg om te zeggen. Eminentia is in bio-productie, niet geschikt voor vroege teelt (doet het minder onder minder licht), is wel hoog resistent; nr 148 goed voor licht arme 1e teelt, partiele resistentie. Kortere komkommers worden ook gevraagd.

Conclusie van RZ: als er een serieuze vraag is kan RZ het biologisch vermeerderen.

3.13 Samenvattende tabel vollegrondsgroenten

In de tabel op de volgende pagina is een overzicht te zien van de vollegrondsgroenten waar dit project zich ondermeer op gericht heeft. In dit overzicht zijn de door telers gewenste rassen aangegeven. Van de rassen die de zaadbedrijven al in biologische productie hebben staan of waarvan concreet overwogen wordt om die in biologische productie te nemen zijn tussen haakjes de jaartallen aangegeven waarop het betreffende zaadbedrijf verwacht biologische zaad beschikbaar te kunnen hebben. Sommige rassen worden niet door het betreffende zaadbedrijf in biologische vermeerdering genomen en staan daarom geheel tussen haakjes. De rassen van Rijk Zwaan en Nickerson Zwaan waren in december 2007 nog intern in bespreking, waardoor het nog niet zeker is dat deze rassen ook daadwerkelijk in biologische vermeerdering zullen worden genomen.

Samanvattende tabel. De ontbrekende hoofdassen die door de biologische telers gewenst worden en de perspectieven op biologische vermeerdering vanuit de zaadbedrijven

(NB Hier staan niet de rassen in die al op de bio-database aangeboden worden!)

	Knol selderij	Bos peen	B peen vroeg	B peen bewaar	Industrie peen	Rode biet	Witlof	Chinese kool	Boeren kool	Savoie kool	Witte kool	Rode kool	Prei
Rijk Zwaan	President? Cisko?				Karotan?	Akela?					Kalorama (?)		
Bejo	<i>Brijant (10/11)</i> Rowena (09) (Ilona)	Mokum (10)	Namur (07) Napoli (07)	Nerac (09) Nectar (07) Narbonne	Kamaran (10) <i>Nappa (10/11)</i> (Bergen)	<i>Pablo</i> 10/11 <i>Rhonda</i> (10/11)	(Octaaf)	<i>Manoko</i> (10/11) Bilko (07) <i>Mirako (10/11)</i>	(Starbor) Reflex (09)	<i>Barbosa (10/11)</i> <i>Wirosa (10/11)</i> (Firenza)	(Colmar) <i>Reaction (10/11)</i> (Slawdena) (Bingo) Impala (07)	Primero (09) Integro (07) (Lectro) (Auroro) (Huzaro)	Striker (10) Catcher (09)
Nunhems	Prinz (07) Monarch (08)		Laguna (09)				Focus? Vintor?						Kenton (09) Shelton (09) Ashton (09) Roxton (09)
Nickerson											<i>Castello (10/11?)</i> <i>Gilson (10/11?)</i>	<i>Roderik (10/11?)</i> <i>Rodon(10/11?)</i> <i>Rovite (10/11?)</i>	
Semenis												(Roxy)	(Davincie)
Syngenta			(Natalja) (Yukon)						(Winnetou)	(Alaska) (Siberia)	(Junior) (Unifor)		(Artemis)
Clause										(Medee)			
Vilmorin							(Platine) (Yellow star)						
Perspectief annex	2010	2010	?	2010?	2010/11?	2010/11	?	2010/11	Struik 2009 Maai?	?	2010/11?	2010/11?	?

Vet: in bioproductie; schuin: bioproductie wordt in overweging genomen; tussenhakjes: wordt niet in bioproductie genomen; ?: nog intern in bespreking

4 Internationale afstemming

Zowel de telers als de zaadfirma's hebben belang bij een geharmoniseerde interpretatie van de Europese regelgeving en een zogenaamd level playing field voor het gebruik van biologisch uitgangsmateriaal. In deze paragraaf staan de resultaten van de afstemming die tot nu toe heeft plaatsgevonden in het kader van dit project en enkele aanbevelingen voor de toekomst.

4.1 Internationale afstemming door telers en zaadbedrijven

Bezoek van Deense en Engelse telers bij Anton van Vilsteren

Veelal bezoeken buitenlandse telers tijdens de open dagen van de zaadbedrijven ook een aantal biologische bedrijven. Twee groepen buitenlandse biologische telers hebben in september 2007 het bedrijf van Anton van Vilsteren bezocht. Een groep Engelse telers van circa 25 mensen en een groep Deense telers van circa 6 mensen. Coen ter Berg was daarbij aanwezig. Anton van Vilsteren gaf uitleg over zijn bedrijf en opende tevens de discussie over het gebruik van biologisch zaaizaad. Hij maakte duidelijk dat de Nederlandse telers steeds meer biologisch zaaizaad gebruiken. Dit jaar zijn alle uien met biologisch zaaizaad geteeld en hij was van mening dat dit in alle andere landen in Europa ook zou moeten. Volgens de aanwezige telers neemt het gebruik aan biologisch zaad ook in hun land toe en wordt de regelgeving ieder jaar verder aangescherpt. Het feitelijke gebruik is uiteenlopend: van weinig tot 85%. De telers waren van mening, dat wanneer het ras goed is en het biologisch wordt aangeboden, het ook wordt gebruikt. Sommige telers nemen zelfs genoegen met een minder goed ras als dat biologisch vermeerderd wordt.

Over het onderwerp export en level playing field met betrekking tot het gebruik van biologisch uitgangsmateriaal, was het antwoord van zowel de Engelsen als Denen duidelijk: zolang de Nederlandse biologische producten zo goedkoop worden aangeboden op de Engelse en Deense markt, is volgens hen voorlopig geen sprake van een level playing field!

Bezoek Nederlandse delegatie naar Schotland en Engeland

In het kader van dit project is op gezamenlijk initiatief van een viertal telers en Bejo Zaden een bezoek georganiseerd naar Engelse en Schotse bedrijven. Tesco is in UK de belangrijkste supermarkt die 45-50% van de verkoop in handen heeft. Tesco is erg gericht op onderscheidendheid ten opzichte van andere aanbieders en stimuleert daarom het gebruik van biologisch zaad. Ook de aanwezige (bij Tesco aangesloten telers) waren van mening dat als van de goede rassen het zaad biologisch aangeboden wordt zij het zullen gebruiken. De prijs van het zaad is bij het huidige prijspeil van de producten niet meer zo belangrijk.

Om een inzage te krijgen in het ontheffingenbeleid van een drietal door de telersgroepen als belangrijkste exportlanden (Duitsland, Engeland en Denemarken) is aan de contactpersonen gevraagd hoe het ontheffingenbeleid in hun land verloopt en wat de rassen zijn van een aantal gewassen die in dit project betrokken zijn.

4.2 Contact over ontheffingenbeleid in Duitsland

Er is contact opgenomen met KlausPeter Wilbois van FiBL Duitsland. Klaus Peter Wilbois is de OrganicXseeds database-manager van Duitsland en tevens bestuurslid van ECO-PB:

Duitsland heeft nu 1 database, 1 nationale expertgroep voor groentegewassen en 1 ontheffingensysteem. De ontheffingen kunnen door telers aangevraagd via 23 private controle organisaties die door de overheid gecontroleerd worden. Deze controle organisaties zijn verbonden met de diverse telers organisaties ('Verbänden'). De grootste controleorganisatie is ABCert verbonden aan Bioland (7000 aangesloten telers). Een knelpunt is dat in Duitsland niet alle bio-telers zijn aangesloten bij de zogenaamde Bio-Verbänden, en zijn daarom moeilijk als groep aan te spreken. Met name een aantal van de grootste telers zijn niet aangesloten en verhandelen direct onder het EU label. Deze zijn erg gericht op kostenoptimalisatie en zitten dus niet te springen op kostenverhoging.

Duitsland kent voor de ontheffingen niet een drie-categorieën systeem met een nationale annex zoals in NL, maar hanteert twee categorieën systeem: General derogation (algehele ontheffing) en Single derogation (ontheffingsaanvraag per ras).

In de General derogation categorie staan de gewassen waarvoor geen of slechts voor enkele rassen biologisch zaad beschikbaar is maar waarvoor de hoofdassen ontbreken. Telers moeten daarvoor wel via de website een ontheffingenformulier invullen. Zodra er voor een gewas hoofdassen beschikbaar komen (al is het er maar 1) dan verhuist dit gewas naar de single derogation categorie. Het is dan niet meer zo eenvoudig ontheffing te krijgen. Alleen in bijzondere gevallen waar de teler kan motiveren dat hij een niet biologisch beschikbaar ras moet/wil gebruiken kan er na overleg ontheffing verleend worden. Prijs van het zaad is ook daar een issue hoewel het officieel niet als argument voor ontheffing gebruikt mag worden. Het beleid van de organisaties is er op gericht om het aantal ontheffingen per jaar te verminderen. De ontheffingenrapporten zijn openbaar, zie OrganicXseeds website.

Hieronder volgt enige informatie die verkregen is omtrent een aantal gewassen.

Peen

Naast veel zaadvaste rassen worden als bio-hybride aangeboden: Jeanette, Nandera, Interceptor, Komaro, Nectar, Neptun, Nipomo, Namur, Negovia, Miami.

Ten aanzien van peen: a.d.v. de ontheffingenlijst kon hij aangeven dat Bolero (Nickerson) het belangrijkste industrieras is (die categorie staat onder general derogation), voor de andere segmenten peen (staan onder single derogation categorie) wordt meeste ontheffing gevraagd voor Nerac en Napoli en ook enigszins voor Laguna. Als Bolero beschikbaar komt zal industriepeen onmiddellijk naar de single derogation categorie verhuizen en zal ontheffing moeilijk worden.

Rode Biet

Meeste ontheffingen gevraagd voor: Pablo, Foroana (?), Wodan

Prei

Industrieprei in general derogation, herfstprei in single derogation categorie.

Kool

Witte kool, bloemkool, broccoli, savooikool, kohlrabi allemaal in general derogation categorie want nog geen rassen van betekenis beschikbaar (naast zaadvaste rassen alleen Ripkor F1?). De meeste ontheffingen zijn afgegeven voor Duchy (spitskool) en ook voor Castello.

Uien

De meeste ontheffingen in 2006 zijn verleend voor Summit (veruit het meest) and Drago.

Aanbevelingen: De behoefte aan afstemming wordt ook bij Duitse telers gevoeld (mededeling Klaus Peter Wilbois). Klaus Peter Wilbois heeft aangegeven dat een delegatie van Duitse telers graag een keer willen praten met Nederlandse afvaardiging om tot verdere afstemming en ervaringsuitwisseling te komen. Wilbois is bereid als contactpersoon te fungeren en zo'n bezoek te coördineren. Ook is in dit project door Nederlandse peentelers gesuggereerd om een internationale bijeenkomst bij een grote peentelers in Duitsland te organiseren waarbij de belangrijkste peentelers, zaadfirma's, spoelerijen en handel uit andere landen worden uitgenodigd. Hier zou dan rassengebruik en internationale handel aan de orde moeten komen. Een andere mogelijkheid is deze bijeenkomst te koppelen aan de Bejodagen van 2008.

Bejo heeft jaarlijks contact met Frau Eisenkolb en Rudolf Regnat, de voorlichters van een Demeter groep in Zuid Duitsland. Zij hebben herfst 2007 alle zaadbedrijven in Noord Holland bezocht met een vragenlijst. Het verdient aanbeveling met hen contact op te nemen.

Conclusie: het beschikbaar komen van enkele hoofdassen zal veel doen verschuiven in Duitsland en het aantal ontheffingen aanzienlijk doen dalen. Afstemming over rassenpakket en ontheffingenbeleid is noodzakelijk.

4.3 Contact over ontheffingenbeleid in Engeland

Er is contact gelegd met Jesse Heckstall-Smith en Vicky Sleaf, van de Soil Association. De volgende informatie is van hen afkomstig.

In Engeland zijn er officieel 13 biologische controle organisaties geregistreerd, waarvan 7 actief zijn met enige omvang. De drie belangrijkste zijn: Organic Food Federation, Organic Farmers and Growers en Soil Association. Engeland kent alleen de single derogation categorie. Het beleid is er op gericht om bij beschikbaarheid van hoofdassen het aantal ontheffingen jaarlijks te laten dalen. De ontheffingenrapporten zijn openbaar, zie de website OrganicXseeds.

Witte Kool

Voor witte kool zijn op de OrganicXseeds database een redelijk groot aantal zaadvaste rassen beschikbaar naast de hybriderassen Bilko en Kaboko.

Er zijn in 2007 relatief weinig ontheffingen aangevraagd: Aantal ontheffingen in volgorde van aantal: Tundra, Endeavour, Wintessa. Ontheffingen per volume: Elisa, Offenham Kempsey, Duchy (spitskool).

Peen

Voor peen zijn op de OrganicXseeds database een groot aantal zaadvaste rassen beschikbaar naast de volgende hybriderassen: Jeanette, Merida, Miami, Napoli, Parano, Resistofly, Starca, Starship, Yaya, Neptune.

Voor peen zijn single derogation aanvragen noodzakelijk. Aantal ontheffingen aangevraagd zijn dit jaar vrij hoog geweest: vooral voor Nairobi.

Aantal ontheffingen in volgorde van aantal:: Primo, Nairobi, Nerac. Ontheffingen per volume: Nairobi, Nerac, Nigel

Uien

In UK wordt voornamelijk plantuien geteeld. Maar er is ook een groot areaal zaaiuien geteeld. Naast een veelheid van zaadvaste rassen (o.a. Balaton, Julia, Balstora, Redspark) worden ook hybriderassen als biologisch zaad aangeboden: Accent, Hyfort, Hystar, Hytech, Red Baron

Voor uien zijn dit jaar vrij veel ontheffingen aangevraagd, meest voor plantuien: Red Baron Sturon.

4.4 Contact over ontheffingenbeleid in Denemarken

Er is contact gelegd met de Deense organisaties die verantwoordelijk zijn voor de database en voor de ontheffingen: Lena Tinghuus (Ministerie van Landbouw) en Inger Bertelsen, Danish Agricultural Advisory Service (DAAS).

Denemarken hanteert een twee categorieën systeem: general en single derogation. Groenten vallen in single derogation categorie. Een overzicht uit 2005 van enige oppervlakten is in onderstaande tabel gegeven (Bertelsen, ECO-PB workshop on Organic Seed 2006):

2005	ha
Totaal biologische landbouw	150.815
Biologische groenten	950
Peen	419
Ui	107
Kool, alle typen	95
Aardappelen	892

Peen

Totale oppervlakte aan biologische peenteelt 2007: 560 ha. De rassen waar in 2007 de meeste ontheffingen voor gevraagd zijn, zijn: Nairobi 206.000.000 zaden, Maestro 128.500.000 zaden, Nipomo 69.500.000 zaden Negardir 68.000.000 zaden. In totaal is er ontheffing gegeven voor 750.000.000 non-organic peen zaad, hetgeen geschat wordt op 80% van het totale bio-peen areaal.

In de database staan de volgende 12 rassen: Miami F1, Namur F1, Nandera F1, Napoli F1 (uitverkocht), Necoras F1, Nectar, Negovia F1, Nipomo F1 (uitverkocht), Noveno, Starship F1, Yaya, Yellowstone,

Uj

Total oppervlakte bio-uj: 120 ha. De rassen waar de meeste ontheffingen voor zijn verleend: Hyfort 9.000.000 zaden, Hybelle 5.000.000 zaden, Sturon 6.250.000 zaden, Summit 5.500.000 zaden. Er is in 2007 ontheffing verleend voor 27.752.000 non-organic uienzaad.

In de database staan: Accent, Hyskin, Hystar, Hytech, F1 Red Baron, Redspark, Renate. De eerste 5 worden in redelijke omvang gebruikt. Het gebruik van de rassen in de database wordt op ca. 66 % geschat.

4.5 Kort overzicht ontheffingenbeleid in DK, NL, UK en D

Systeem	NL	DK	Uk	D
3-categorieën (nat. Annex, single en general derogation)	x			
2-categorieën (geen nationale annex)		x		x
1 categorie (alleen single derogation)			x	
Expertgroepen	x	x	x	x
Zaadbedrijven moeten betalen voor rassen op de database	nee	ja	ja	ja
Verantwoordelijke instantie*	C/O	C/O	C/P	D/P

* C=centraal; D=decentraal; O=overheid; P= privaat

5 *Discussie, conclusies en aandachtspunten voor de toekomst*

Aan de hand van de oorspronkelijke doelen bespreken we hier de belangrijkste resultaten en conclusies, en geven aan wat er voor de toekomst nog in grote lijnen aandacht verdient.

Het doel van dit project was als volgt:

1. Voor de korte termijn:

- het vergroten van de betrokkenheid van telers bij de ontwikkeling van en de besluitvorming rond het gebruik van biologisch uitgangsmateriaal;
- inzicht krijgen in het door telers gewenste rassenpakket voor enkele hoofdgewassen die nog niet op de nationale Annex staan;
- inzicht krijgen in de randvoorwaarden voor zaadbedrijven en telers om biologisch zaaizaad te (gaan) produceren dan wel te gebruiken.

2. Voor de lange termijn een bijdrage leveren aan:

- het verbreden van het biologische rassenpakket van verschillende gewassen die nog niet op de annex staan;
- verbreding van deelname van zaadbedrijven waardoor 100% verplichting mogelijk wordt.

5.1 *Vergroting van de betrokkenheid van biologische telers*

Het bleek niet eenvoudig telers te motiveren om deel te nemen aan bijeenkomsten rond biologisch uitgangsmateriaal. De coördinatoren constateren dat er een teleurstellend aantal telers aanwezig was op de terugkoppingsbijeenkomst, maar dat er een redelijk aantal telers (7 in open teelten, 2 babyleaf, 4 prei, 10 bedekte teelten en 14 informanten) in het traject meegedaan hebben. Sommige telers hebben zeer veel tijd in dit traject hebben gestoken.

Telers benadrukken dat het belangrijk is de achterban te blijven informeren omdat er anders geen draagvlak is of komt.

5.2 *Randvoorwaarden voor gebruik en productie van biologisch uitgangsmateriaal*

Belang van het gebruik van biologisch uitgangsmateriaal

Telers zijn het over eens dat de biologische sector zich moet blijven inspannen om zich te kunnen onderscheiden van de gangbare, steeds duurzamer wordende landbouw en dat daartoe het gebruik van 100% biologisch zaad een terecht streven is. De vraag blijft wel op welke termijn dit realiseerbaar is.

De NL-annex als instrument

De NL-annex is een goed instrument om een duidelijke keuze om te zetten in regelgeving: voor de zaadfirma's een signaal dat het serieus is en dat er ook zaad afgenomen wordt en voor de telers solidariteit omdat niemand ontheffing kan aanvragen.

De NL-annex is ook star en beperkt de telers in hun rassenkeuze. Voor een zaadfirma kan de verplichting misbruikt worden om de prijs op te drijven. Om voldoende draagvlak te houden voor de Annex moet het voor telers mogelijk zijn om ontheffing te krijgen voor nieuwe rassen met bepaalde resistenties (meeldauw voor uien of rhizomanie voor bieten), zoals bij breミア voor sla al is geregeld. De inmiddels ingestelde flexibiliseringsregeling komt aan deze behoefte tegemoet.

Prijs van het uitgangsmateriaal

Het verschil per gewas of de prijs van het zaad een belangrijke drempel vormt om wel of geen biologisch zaad te kopen als een gewas nog niet op de annex staat. Van enkele gewassen als rode biet en kool wordt al veel biologisch zaad gebruikt zonder dat het gewas op de annex staat. Voor biologisch zaad van peen zijn door telers duidelijke voorwaarden gesteld ten aanzien van de hoogte van de zaadprijs. Vooralsnog ziet het er niet naar uit dat de betreffende zaadbedrijven daar volledig aan kunnen voldoen.

Internationale afstemming

Zowel de telers als de zaadfirma's hebben belang bij een actieve internationale afstemming rond het gebruik van biologisch uitgangsmateriaal. Vanuit de contacten dit gedurende dit project gelegd zijn met UK, DK en D blijken er deels overlap te zijn in de gewenste hoofdassen. Als van deze rassen biologisch zaad beschikbaar komt zal in de betreffende landen minder makkelijk ontheffing worden verleend. De verwachting is dus dat dit leidt tot een hoger gebruik van biologisch uitgangsmateriaal. Het is belangrijk om in 2008 met zowel Denemarken, Engeland als ook met Duitse organisaties contacten te leggen voor verdere afstemming bij gewenst rassenpakket en een strikter hanteren van het ontheffingenbeleid. Niet alleen telersgroepen maar ook belangenorganisaties en overheden kunnen daarin een belangrijke rol spelen.

Invloed verwerkende industrie en supermarkten

Voor een aantal gewassen wordt de rassenkeus sterk bepaald door de afnemers (supermarkt, verwerkende industrie). Er zijn voorbeelden waar supermarktketens ook het gebruik van biologisch zaad van belang achten voor hun imago naar de consument en om zich te onderscheiden van andere ketens (Tesco, Lidl).

Echter, met name bij de verwerkende producten, zoals de diepvriesindustriegewassen (bonen, erwten en spinazie) zit nog een duidelijk knelpunt. Deze marktpartijen zijn niet geneigd de meerkosten door te berekenen, en hebben nog geen neiging rekening te houden met biologisch zaad. Ook omdat ze snel van ras willen kunnen wisselen. Dit vraagt nog een apart traject van afstemming met de ketenpartners.

Protoplastfusie

Voor de zaadbedrijven is het belangrijk dat er snel duidelijkheid komt over het standpunt van de biologische sector ten aanzien van het gebruik van protoplasfusie. De vraag is of het wenselijk is dat gangbare hybriderassen die gemaakt zijn met behulp van protoplasfusie biologisch vermeerderd mogen worden. Dit speelt vooral bij koolgewassen daar sommige veredelingsbedrijven voor het overbrengen van cytoplasmatische mannelijke steriliteit afhankelijk zijn van de protoplasfusie techniek.

Ontwikkeling beter aangepaste rassen

Een stimulans voor de ontwikkeling van rassen die echt geschikt zijn voor de biologische sector is nog niet sterk aanwezig bij de zaadbedrijven.. We liften nog mee met de gangbare selectiecriteria en veredeling.

5.3 Verbreding van het biologische rassenpakket

Dit project heeft laten zien dat directe communicatie tussen zaadbedrijven en telers heel effectief is. Als telers aangeven wat de gewenste rassen zijn dan is een verbreding van het rassenpakket bespreekbaar voor de zaadbedrijven. Voor de gewassen knolselderie, bospeen, B peen bewaar, industriepeen, rode biet, chinese kool en struikboerenkool tekenen zich duidelijke perspectieven om op de Annex te komen in 2010 of 2011. Voor de gewassen B peen vroeg, witlof, savooie kool, witte kool, rode kool, prei en babyleaf sla zal dit perspectief nog meer inspanning vergen. Deels vanwege technische problemen bij de biologische vermeerdering (witlof). En deels omdat belangrijke zaadbedrijven (zoals Seminis, Syngenta, Vilmorin, Clause) nog niet deelnemen aan biologische vermeerdering.

Voor zaadbedrijven die al wel biologisch zaad leveren is het economisch onmogelijk voor alle gewenste rassen biologisch zaad te produceren. De belangrijkste reden daarvoor is de geringe omvang van de afzetmarkt. Voor kleine gewassen zijn internationale afzetmogelijkheden essentieel..

5.4 Verbreding van de deelname zaadbedrijven

De bezochte zaadbedrijven hebben allen aangegeven erg blij te zijn met dit proces van afstemming van vraag en aanbod..Bedrijven die al voor biologische vermeerdering gekozen hebben geven aan dat voor hen niet zozeer de regelgeving als wel (de omvang van) de markt vraag leidend is voor het al of niet uitbreiden van het biologische assortiment. Zij willen in feite vraag gerichter gaan werken, en daarom is voor hen een intensieve communicatie met telers over de gewenste rassen heel zinvol.

Een aantal zaadbedrijven heeft in de gesprekken aangegeven erg gefrustreerd te zijn over het uitblijven van een Europese Annex. Zij hadden zich voorbereid op 2004 en hebben veel geld verloren doordat ze hun biologische zaden niet konden verkopen. Sommige zaadbedrijven zijn daarom gestopt met de productie van biologisch zaad of hebben hun assortiment beperkt. Dit project heeft bijgedragen aan het weer op gang krijgen van gestagneerde processen:

De Ruiter Seeds is voor de kasteelten een belangrijke leverancier. DRS had zich teruggetrokken, maar was de laatste tijd meerdere keren gevraagd om toch weer biologisch zaaizaad te leveren. Vooral de vraag van telers gaf ze

de motivatie om zich te oriënteren op de mogelijkheden om de zaaizaadproductie te hervatten. Het gesprek in het kader van het project 'Wie zaait zal oogsten' vormde een onderdeel van de oriëntatie. Inmiddels heeft DRS besloten vraaggestuurd van enkele rassen biologisch zaad te leveren.

Rijk Zwaan is actief in het produceren van biologische zaden van rassen waar het commercieel haalbaar is. Op dit moment wordt onderzocht of meer rassen, o.a. van tweejarige gewassen, in het assortiment opgenomen kunnen worden. RZ heeft daartoe per 1 oktober een bio-accountmanager aangesteld in de persoon van Heleen Bos.

Hild is de dochter van **Nunhems Zaden** die verantwoordelijk is voor de biologische vermeerdering van rassen van Hild en Nunhems samen. Nunhems is van belang om het assortiment van peen en knolselderie sluitend te krijgen, maar is vooral leidend in gewassen als prei en witlof. Dit zijn gewassen die niet eenvoudig biologische te vermeerderen zijn. Voor Nunhems is de communicatie vanuit dit project belangrijk geweest om hun betrokkenheid bij biologisch zaad te verstevigen. Nunhems is bereid meer inspanning te leveren bij een goede afstemming, maar kan vooralsnog niet garanderen wanneer er voldoende biologisch zaad beschikbaar zal komen.

Nickerson-Zwaan (NZ) zou een belangrijke nieuwe speler in deze markt kunnen worden en overweegt met rode en witte kool, ui en peen in te stappen als de gevraagde hoeveelheden per ras voldoende groot zijn. NZ is belangrijk om het aanbod van de genoemde, tweejarige gewassen te verbreden naast de rassen van Bejo Zaden.

Limagrain Advanta was al betrokken bij biologische uienvermeerdering maar was onzeker of zij ermee door konden gaan. Zij valt nu onder Nickerson-Zwaan. NZ overweegt om ook een tweetal uienrassen van Advanta Limagrain in de biologische vermeerdering op te nemen (Kamal en Profit).

Bejo Zaden was al zeer betrokken bij de biologische vermeerdering, maar zet ook een nieuwe stap door wat zij als biologisch zaad aanbieden altijd op de database te zetten en niet meer als NCB zaad aan te bieden. Daarnaast is zij bereid een aantal ontbrekende rassen in hun bio-vermeerderingsprogramma op te nemen.

5.5 Algemene conclusies en aandachtspunten voor de toekomst

- Met het in dit project tot stand gekomen meerjaren perspectief voor uitbreiding van gewassen op de Nationale Annex is een wezenlijke stap gezet om de stagnatie in de groei van de annex voor groentegewassen te doorbreken. Ook heeft het project bijgedragen aan meer 'commitment' van telers en zaadbedrijven.
- De contacten met het buitenland zijn een aanzet voor meer internationale afstemming. Extra inspanning vanuit de overheid en belangenorganisaties blijft echter noodzakelijk. Vooralsnog kunnen geen harde afspraken gemaakt worden over het jaar waarop bepaalde gewassen op de Annex geplaatst kunnen worden.
- Met dit project is een impuls gegeven voor verdere uitbreiding van het assortiment en deelname van zaadbedrijven. Om dit proces werkelijk door te zetten naar de toekomst zal een zekere inspanning van alle betrokken partijen gevraagd worden. Als aandachtspunten voor de toekomst kunnen genoemd worden:

- Blijven zoeken naar verbreding van het aantal zaadfirma's dat biologisch zaad aanbiedt.
- Communicatie tussen telers en zaadbedrijven (vraag naar rassen en ontwikkeling van geschikte rassen) blijven verzorgen
- Communicatie tussen telersgroepen en zaadbedrijven in het buitenland intensiveren
- Blijven pleiten voor meer strikte uitvoering van de Europese regelgeving in andere EU landen..
- Biologische veredeling (rassen met specifieke geschiktheid voor de biologische teelt ontwikkelen) stimuleren en onder de aandacht brengen
- De jaarlijkse annexbesprekingen combineren met bovenstaande aandachtspunten.

Bijlage 1: Brief met oproep aan alle telers

Driebergen, 19 april 2007
Betreft project "Wie zaait zal Oogsten"

Beste biologische teler,

Wilt u als gebruiker van biologisch zaaizaad en pootgoed meer betrokken worden bij de ontwikkelingen en toename van het gebruik van biologisch uitgangsmateriaal, lees deze brief dan goed!

Jaarlijks wordt het aanbod van biologisch vermeerderd uitgangsmateriaal beoordeeld door de zogenaamde Expertgroepen onder leiding van Louis Bolk Instituut (LBI). Deze expertgroepen geven advies aan LNV om het biologisch uitgangsmateriaal voor een gewas wel of niet 100% te verplichten. In de expertgroepbijeenkomst van herfst 2006 is besloten om het gebruik van biologisch uienzaad verplicht te stellen. Deze beslissing heeft veel stof doen opwaaien. Zowel bij de telers als bij de zaadfirma's is het vraagstuk rond het gebruik van biologisch zaad daardoor actueler geworden. Er zijn de afgelopen periode diverse bijeenkomsten met telers georganiseerd om uitleg te geven en discussie te voeren over de manier van besluitvorming. Uit deze discussieronde is naar voren gekomen dat de telers beter geïnformeerd willen worden en zich meer pro actief willen opstellen om tot meer gewassen op de annex via een (realistisch) merenjaren-plan te komen. Dit heeft geleid tot het voorliggende project "Wie zaait zal oogsten".

Bioconnect Project 'Wie zaait zal oogsten' april - december 2007

Binnen Bioconnect is op verzoek van telers het projectvoorstel 'Wie zaait zal oogsten' ingediend en met brede steun van de Themawerkgroep Biologisch Uitgangsmateriaal (TWG) en de Productwerkgroepen Glasgroente en Akkerbouw & Vollegrondsgroente (PWG's) gehonoreerd. Bij de uitvoering van dit project zijn Biologica, telersgroepen en zaadbedrijven betrokken. Het project zal gecoördineerd worden door het Louis Bolk Instituut: Edith Lammerts van Bueren en Coen ter Berg. Het project zal begeleidt worden door een projectteam, bestaande uit een aantal telers en vertegenwoordigers van de TWG en PWG's.

Doel van dit project "Wie zaait zal oogsten":

door betere communicatie meer draagvlak ontwikkelen onder de telers,
toename van de biologische vermeerdering van rassen,
verbreding van rassenpakketten van verschillende gewassen, en
verbreding van deelname zaadbedrijven,
waardoor 100% verplichting van een groot aantal belangrijke gewassen binnen een af te spreken aantal jaren mogelijk wordt.

Opzet

Telersgroepen (gecoördineerd door LBI) stellen per gewas een lijst met hoofdassen samen waarvan zij zeggen: met dit rassenpakket kunnen wij uit de voeten. Vervolgens benaderen zij de betreffende zaadfirma's met de vraag of zij dit kunnen realiseren en op welke termijn de telers kunnen beschikken over biologisch zaad. Blijkt dit te realiseren, dan kan op voorhand dit gewas op de annex van het te realiseren jaar worden geplaatst. Elk gewas zal zijn eigen tijdsplanning vragen. Een dergelijk tijdsplan is dan wel taakstellend en zou dus ook bindend moeten zijn.

Dit project zal zich richten op die gewassen die nog niet op de annex staan maar wel kansrijk zijn om binnen enkele jaren te voldoen aan de vereisten met die zaadbedrijven die bereid zijn in te stappen. Het gaat om de volgende gewasgroepen:

Industriegroenten: bonen, erwten en spinazie.

Open teelten: peen, rode biet, knolselderij, witlof, prei, en koolgewassen.

Bedekte teelten: tomaat, paprika en komkommer.

Op basis van deze gewasgroepen worden telersgroepen samengesteld uit deskundige telers van de betreffende gewassen.

Wilt u bijdragen als lid van een telersgroep of als informant?

Lid van een telersgroep

Voor iedere gewasgroep zijn deskundige telers nodig. Bent u deskundig en wilt u een bijdrage leveren en beantwoordt u aan het profiel, geeft u dan op!

Profiel lid van een telersgroep:

- Deskundig op het gebied van rassen van de betreffende gewassen.
- Deskundig op de eisen die de biologische teelt aan rassen stellen.
- Vertegenwoordiger voor de telers van de betreffende gewasgroep

De telersgroep komt twee keer bijeen om het gewenste rassenpakket samen te stellen. Daarna bezoekt een afvaardiging van de groep de betreffende zaadfirma's over de te realiseren termijn.

Informant

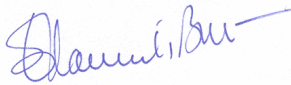
Wanneer u niet in de telersgroep wilt deelnemen maar u wilt wel uw ervaring met rassen van een bepaald gewas(sen), dan kunt u zich opgeven als informant. De communicatie verloopt via email of telefoon.

Wanneer u geen bijdrage wil of kan geven maar wel de ontwikkelingen van dit project wil volgen, bekijk dan regelmatig de website van Biokennis: www.biokennis.nl

Wanneer u vragen heeft kunt u zich wenden tot de projectleiders Coen ter Berg (0527 – 292236) of Edith Lammerts van Bueren (0343-523860).

We hopen op een actieve deelname!

Met vriendelijke groet

Edith Lammerts van Bueren

Coen ter Berg

Bijlage: opgave formulier, zie volgende pagina

Bijlage bij voorgaande brief:

Bio-connect Project "Wie zaait zal oogsten"

Opgave formulier voor deelname aan een telersgroep of informant. Graag vóór ...april opsturen of faxen naar:

Coen ter Berg, Buurtsteeg 8, 8373 EN Blankenham

Fax: 0527-292253

Tel: 0527 - 292236

email: info@coenterberg.nl

Naam: .....

Adres: .....

Telefoon: .....

Email: .....

Ik geef me op als (aankruisen wat uw keuze is):

Lid van een telersgroep voor de gewasgroep:

- Industriegroenten
- Groentegewassen open teelten
- Groentegewassen bedekte teelten

Informant voor de gewas(sen):

- Erwten industrie
- Bonen industrie
- Spinazie industrie
- Peen
- Rode biet
- Knolselderij
- Witlof
- Prei
- Koolgewassen
- Tomaat
- Paprika
- Komkommer

Bijlage 2. Adressen van contactpersonen in Duitsland, Denemarken en Engeland.

Duitsland:

Dr. Klaus-Peter Wilbois

Bio-database manager en onderzoeker biologisch uitgangsmateriaal

FiBL Deutschland e.V., Forschungsinstitut für biologischen Landbau Galvanistr. 28,

D-60486 Frankfurt am Main

Tel: 0049 69 7137699-76

Fax: 0049 69 7137699-9

E-Mail: Klaus.Wilbois@fibl.org

www.fibl.org

www.organicXseeds.com

Denemarken:

Lena Tinghuus (PD)

Beleidsambtenaar biologisch uitgangsmateriaal

Sektor for økologi, Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri Plantedirektoratet Skovbrynet 20,

DK-2800 Kgs. Lyngby

Tel: 0045 26 36 00,

Fax: 0045 26 36 15,

E-mail: pdir@pdir.dk, liti@pdir.dk

www.pdir.dk

Inger Bertelsen

Voorlichter biologische landbouw gespecialiseerd in uitgangsmateriaal

Danish Agricultural Advisory Service

National Centre, Crop Production

Udkaersvej 15

DK-8200 Aarhus Nken.

Tel. +45 87 40 54 53

Fax. +45 87 40 50 90

E-mail: inb@landscentret.dk

Engeland:

Jesse Heckstall-Smith

Information and membership coordinator

Soil Association

South Plaza, Marlborough Street,

UK-Bristol BS1 3NX

Tel: 0044 117 314 5000 (alg), 0044 117 987 4587 (dir)

Fax: 0044 117 314 5001

E-mail: JHeckstall-Smith@SoilAssociation.org

www.soilassociation.org

